

روایبی که سال‌ها می‌بینیم

علیرضا چاکبرو
محقق و استاد دانشگاه

نقش آفرینی در اقتصاد جامعه جهانی روایبی زیباست، اما شدنی نیست؛ چراکه جنگ اقتصادی نسبت به گذشته که بیشتر بر سر نفت بود، این روزها بر سر صفر و یک‌هایی است که در فضای سایبری تعیین‌کننده نفوذ قدرت‌ها هستند. یعنی قدرت‌ها از خواهران نفتی به خواهران اطلاعاتی آینده تبدیل شده‌اند. بنابراین، مسیر آسانی برای کشورها در راستای قدرت‌نمایی اقتصادی وجود ندارد.

امروزه سونامی اطلاعات در دنیای دیجیتال، هر کشوری را مجبور به فعالیت در این بستر کرده است؛ بنابراین دیر یا زود کشورها باید میان اقتصاد سنتی و دیجیتال، تعاملی منطقی برقرار کنند تا به حفاظت از بقای خود، در تبادلات و عرصه‌های اقتصادی بپردازند؛ بنابراین، میان این دو باید هم‌سازگاری دقیقی شکل بگیرد تا در نتیجه این هم‌سازگاری، جهان به سمت اقتصاد فول‌دیجیتالی شدن، میل پیدا کند؛ یعنی تمام تبادلات بر بستر سایبر انجام شود. اما باید بدانیم که این به معنای آن نیست که ارکان اقتصاد سنتی از بین برود یا روابط اقتصادی و دادوستدها منفعلساز شوند. در واقع، حرکت در مسیر اقتصاد دیجیتال یعنی ایجاد یک همپوشانی که مولفه‌های فعال در هر ۲ نوع اقتصاد دیجیتال و سنتی نقش مهمی دارند. تجربه این روند در بیشتر کشورها اجتناب‌ناپذیر است.

ناگفته نماند که اقتصاد سایبری، مقیاس وسیع‌تری نسبت به اقتصاد دیجیتال دارد و فرآیندهای دیجیتال به‌عنوان یک تکنیک در اقتصاد سایبری شناخته می‌شوند. گفتنی است، اقتصاد جوامع به‌آرامی در فضای سایبر هضم می‌شوند و این روند اجتناب‌ناپذیر است. در واقع، می‌توان گفت فعالیت در بستر اقتصاد دیجیتال در آینده‌ای نزدیک یک انتخاب نیست، بلکه اجبار است و در نهایت، از آن باید تبعیت کرد.

در این مسیر، ایران یا هر کشور دیگری چند راهکار پیش‌رو دارد؛ نخست آنکه یا باید روش منفعلانه‌ای را در پیش گیرد و منتظر تصمیمات قدرت‌ها باشد یا باید نقش خودش را تعریف کند تا بتواند عملکرد موثری در اکوسیستم اقتصاد دیجیتال جهانی داشته باشد. اگر ایران نقش منفعلانه را در اقتصاد دیجیتال جهان برای خود برگزیند، سرروهای بزرگ فناوری اطلاعات که به‌عنوان غول‌های اقتصادی شناخته می‌شوند، کنترل‌کننده اصلی فعالیت‌های اقتصادی خواهند بود. آنها نقش اقتصادی ایران را تعیین می‌کنند و ایران ملزم به همان روندی خواهد شد که برایش در نظر می‌گیرند. اما اگر ایران خواهان عملکرد موثر است، باید پلتفرم خود را ایجاد کند که قدرت رقابت با پلتفرم‌های قوی دنیا را داشته باشد. همچنین، نیازمند یک اقتصاد پویا است تا بتواند در مسیر دیجیتال شدن در مقیاسی وسیع گام بردارد. در این شرایط می‌تواند یکی از تعیین‌کننده‌های اقتصاد سایبری جهان باشد.

اما بیش از هر چیز باید دید نقش ایران در اقتصاد دیجیتال کجاست؛ سازگاری میان اقتصاد سنتی و سایبری همان مرحله گذار اقتصاد کشور به‌سوی فضای سایبر در مقیاسی وسیع است. به‌منظور دستیابی به این سازگاری، ابتدا باید زیرساخت‌های اقتصاد دیجیتال در کشور فراهم شود. در واقع، باید به آن قدرت بخشید و بعد در مسیر سودآوری قرار داد. همچنین، مقدار زیادی از ظرفیت‌های مردمی و اقتصادی را متوجه این نوع از اقتصاد کنند که در این شرایط نیز اقتصاد کشور ارزش‌افزوده بالایی خواهد داشت که در نهایت منجر به افزایش قدرت آن می‌شود. حال سوال این است که آیا می‌توان به چنین آرمانی در اقتصاد کشور دست یافت؟

واقعیت این است که اگر خواهان این هستیم که جزئی از اقتصاد دیجیتال در جهان شویم، باید با آنها تعامل داشته باشیم. در واقع، اگر می‌خواهیم جزو جامعه جهانی شویم، باید نقش آفرین باشیم. اگر بتوانیم بخشی از پازل بزرگ سایبری و اقتصاد دنیا شویم، می‌توانیم حرفی برای گفتن در اقتصاد دیجیتال داشته باشیم. حال برای تعامل با جامعه جهانی، نخستین مولفه استقلال اقتصادی است که باید به سطحی قابل قبول برسد. در واقع، ابتدا باید اقتصاد سنتی را پویا و فعال کنیم تا در نهایت، به اقتصاد دیجیتال برسیم. برای مثال، در بحث انرژی نباید فقط متکی به نفت باشیم و می‌توانیم از دیگر داده‌های انرژی در کشور نظیر انرژی خورشیدی و بادی نیز استفاده کنیم. اینجاست که می‌توانیم صحبت از استقلال اقتصادی به‌میان آوریم یا اینکه نباید اصلی‌ترین درآمد کشور از راه خام‌فروشی باشد. بی‌شک سرمایه‌گذاری روی دانش‌افزایی یکی از راه‌های استقلال اقتصادی است که می‌تواند مانور زیادی روی آن داد.

در این شرایط، فضای سایبری مجبور است که این اقتصاد را در خود بگنجاند و با آن هم‌مسو شود، چراکه منبع ثروت به حساب می‌آید. در این مرحله، لازم است ابزار دوم را استفاده کنیم. باید در این مرحله قدرت و ظرفیت خود را در فضای سایبری تعیین کنیم. در این شرایط است که کمپانی‌های بزرگ سایبری مجبور هستند که ظرفیت، توان و نقش آفرینی ایران را ببینند.

به پیش‌بینی وضعیت اکوسیستم نوآوری پس از انتخاب مهمان بعدی پاستور پرداخت

اقتصاد دانش‌بنیان در گرو اصلاح شرایط موجود

سفره مردم شده است.

امروز مردم ایران نیازمند تحولات بنیادین در اداره کشور هستند؛ تحولاتی که شاید بتواند کمی امید از دست‌رفته را به مردم بازگرداند. در مناظرات میان ۲ کاندیدای راه‌یافته به دور دوم هم بسان مناظرات پیشین صحبت یا نظر مشخصی درباره توسعه اکوسیستم دانش‌بنیان رویکردی که به‌نقل از رهبر معظم انقلاب می‌تواند

کمتراز ۴۸ ساعت آینده دور دوم انتخابات ریاست‌جمهوری برگزار می‌شود و پاستور به‌مدت ۴ سال میزبان رئیس‌جمهوری آینده کشور خواهد بود. چالش‌های عمده در موضوعات کلان نظیر مخدوش بودن ارتباط کشور با اغلب کشورهای بزرگ اقتصادی که راه را برای توسعه صادرات و ارزآوری بسته است، تورم و نوسان‌های یک‌باره نرخ ارز معضلاتی است که منجر به کوچک‌تر شدن

مسیر اهداف را مشخص کنید

برسد؟ در غیر این صورت کدام بخش از اقتصاد ایران است که از فشار این دو مولفه رنج نبرد، هرچند سعید جلیلی دیگر کاندیداهای راه‌یافته به دور دوم انتخابات معتقد است با تحریم‌ها هم می‌توان راه توسعه را پیمود و اقتصاد را نجات داد. حال اینکه آیا نسخه دولت فعلی که مشابه دیدگاه‌های سعید جلیلی است، پاسخگو بوده یا خیر؛ باید دید سفره‌های مردم چه رنگی است. به‌گفته نیل‌فروشان، اکوسیستم دانش‌بنیان محصول دولت یازدهم و دوازدهم است و اصولا اکوسیستم استارت‌آپی هم در همین دوران با ریاست سورنا ستاری زایش و رشد پیدا کرد و بنیان‌های دانش‌بنیان‌ها در این زمان بنا نهاده شد، هرچند معاونت علم و فناوری زمان دولت قبلی راه افتاد، اما رشد این اکوسیستم محصول دولت‌های بعدی است، اما اینکه به‌طور مشخص کدام جناح در توسعه این اکوسیستم اثرگذارتر بود؟ باید گفت، در مقام مقایسه نیستند؛ چراکه دوران هشت‌ساله دولت‌های یازدهم و دوازدهم را نمی‌توان با دوره سه‌ساله دولت شهید رئیسی مقایسه کرد.

عدم مداخله‌گری دولت

وی ثبات و عدم‌مداخله‌گری دولت را مهم‌ترین دستاورد یک رئیس‌جمهوری در بحث توسعه اکوسیستم دانش‌بنیان دانست و معتقد است؛ ۲ عامل پایداری و ثبات و دیگری عدم‌مقابله

با کشیده شدن انتخابات به دور دوم هر یک از نامزدها به‌طور مشخص‌تر درباره راهکارها و رویکردهای‌شان را تشریح کردند و پرداخت بیشتری به موضوعات کلان داشتند، اما بازهم در هیچ‌یک از صحبت‌های دو کاندیدای راه‌یافته به دور دوم برنامه یا نظر مشخصی درباره اکوسیستم و نحوه توسعه‌بخشی آنها صحبت نشد. هادی نیل‌فروشان، عضو هیات‌علمی پژوهشکده مطالعات بنیادین علم و فناوری در این‌باره می‌گوید: هنوز حرف مشخص و موضع دقیق نامزدها از اکوسیستم نوآوری زده نشده است و اغلب به نکات کلی اشاره کردند. آنها در حالی نسبت به این موضوع رفتار مهمی دارند که رهبر معظم انقلاب چند سالی می‌شود که به‌طور جدی تاکید می‌کنند. خوب می‌دانیم که یکی از راه‌های برون‌رفت از معضلات عدیده اقتصادی، ارتباط گسترده با دنیا و توسعه اقتصاد مقاومتی است که دانش‌بنیان‌ها در هر دو اهرم مهمی به‌شمار می‌آیند.

اهمیت پیوستن به FATF

وی افزود: مسعود پزشکیان یکی از کاندیداهای راه‌یافته به دور دوم چهاردهمین دوره انتخابات ریاست‌جمهوری موافق رفع تحریم‌ها و پیوستن به FATF است. گفتنی است، بی‌شک این دو مورد نه‌تنها برای دانش‌بنیان‌ها، بلکه نفع جدی برای اقتصاد دارد، اما سوال مهم این است که آیا آقای پزشکیان می‌تواند به چنین اهداف مهمی

ل‌زوم تاثیر محسوس دانش‌بنیان‌ها بر اقتصاد

رسالت دانش‌بنیان‌ها بر دوش رئیس‌جمهوری

وی اتصال به صنعت را مهم‌ترین مطالبه از رئیس‌جمهوری آینده کشور دانست و معتقد است: اگر بخواهیم مولفه‌ای را از رئیس‌جمهوری آینده مطالبه کنیم، اتصال دانش‌بنیان‌ها به صنعت است که به‌عنوان نقطه مغفول در اکوسیستم دانش‌بنیان شناخته می‌شود. هدف رفع نیازهای واقعی صنعت است.

اینکه اگر رئیس‌جمهوری آینده در مقام مطالبه‌گر بتواند میان وزارتخانه‌های اقتصاد و صنعت با دانش‌بنیان ارتباط برقرار کند، به‌گونه‌ای که نیازهای واقعی صنایع؛ چه در زمینه تامین تجهیزات و قطعات وارداتی و چه در زمینه ارتقای بهره‌وری رفع شود، رسالت دانش‌بنیان‌ها در کشور عملیاتی شده است و به‌اعتقاد من، جهش مهمی در اقتصاد و صنعت رخ می‌دهد. این روند می‌تواند از طریق فراخوان‌ها در پارک‌های علم و فناوری کارخانه‌های فناوری و ... عملیاتی شود.

قمری افزود: بسیاری از کارشناسان معتقدند؛ تا زمانی که دانش‌بنیان‌ها عدد و رقم محسوسی در تولید خالص ملی نداشته باشند، نمی‌توان جایگاه مشخص و تاثیرگذاری در اقتصاد کلان کشور و زندگی مردم برای آنها احساس کرد. قمری درباره اهمیت رشد شاخص‌های کیفی در اکوسیستم دانش‌بنیان می‌گوید؛ رشد کمی شرکت‌های دانش‌بنیان در سال‌های اخیر باعث شده است که شاخص‌های کمی در اکوسیستم به شاخص‌های کیفی غالب

سخن پایانی

در کل یکی از گله‌های مطرح‌شده این است که بعد از ۳۳ سال نام دانش‌بنیان در شعارهای سال و اتکای دولت‌ها به این اکوسیستم در راستای برون‌رفت از معضلات اقتصادی هنوز حرفی از سیاست‌گذاری در این عرصه زده نشده است، در حالی که دست‌کم در این چند سال اخیر کم از اقتصاد دانش‌بنیان و نقش مهم آن در برون‌رفت معضلات اقتصادی نشینده‌ایم.

استاد دانشکده بازرگانی هاروارد، مایکل پورتر، خالق مدل ۵ نیروی تجزیه و تحلیل کسب‌وکار پورتر، اعتقاد دارد که در اقتصاد امروزی، توانایی یک کسب‌وکار در توسعه و حفظ مزیت رقابتی، بیشتر از هر چیزی به توانایی آن کسب‌وکار به سازگار شدن سریع با

دولت مهم‌ترین مولفه‌ها در توسعه اکوسیستم دانش‌بنیان و استارت‌آپی هستند که نه‌تنها برای این اکوسیستم بلکه برای هر کسب‌وکاری مهم است. باتوجه به رویکرد ۲ نامزد انتخاباتی می‌توان حدس زد که کدام نامزد در صورت ورود به پاستور تاحدی این دو مولفه را رقم می‌زند، هرچند تجربه و تاریخ ثابت کرده است. رخدادهای غیرقابل‌پیش‌بینی هم در دوران اصلاحات رخ داده است و هم در زمانی که اصولگرایان بر مسند کار نشسته بودند.

نیل‌فروشان افزود: این دو مولفه با سیاست‌های کلی رهبر معظم انقلاب هم تناسب دارد و یکسان است و همخوانی دارد، اما متأسفانه سیاست نامزدها در بحث دانش‌بنیان‌ها مبهم است و هنوز ضمانت اجرایی در این بحث مشخص نشده است. در دیگر زمینه‌ها نظیر سیاست خارجی و اقتصاد تا حدی مشخص شده است. برای نمونه با قرار گرفتن آقای ظریف در کنار آقای پزشکیان می‌توان پی به رویکرد سیاست خارجه وی برد یا وقتی آقای طیب‌نیا از وی حمایت می‌کنند، می‌توان تاحدی به رویکردهای اقتصادی این کاندیدای چهاردهمین دوره ریاست‌جمهوری آگاه شد.

شوند؛ به‌همین دلیل رویکرد حل مسئله در اکوسیستم دانش‌بنیان هنوز آن‌گونه که باید پررنگ نشده است. اگر این فرآیند درست طی شود، اصلا نیاز به لایه‌ای به نام تجاری‌سازی که در زمره ادبیات

داغ در اکوسیستم فناوری قرار می‌گیرد، نیست. به‌عبارت‌دیگر، اگر دانش‌بنیان در راستای حل مشکلات اقتصاد و صنعت قرار گیرد، واسطه‌ها حذف می‌شوند، چراکه در بنای کار، آن کالایی را تولید می‌کنند که بازاریار وجود دارد.

وی با اشاره به اهمیت تولید از سوی شرکت‌های دانش‌بنیان در راستای نیازهای صنعت معتقد است؛ در راستای حل مسئله و مسئله‌محوری باید گفت همواره کشور یک لیست وارداتی دارد که اگر شرکت‌های دانش‌بنیان بدانند که چه تجهیزاتی در این لیست قرار دارند و بتوانند با همان خدمات و استاندارد تولید کنند، طبق قانون واردات آن کالا مسدود می‌شود. به‌عبارت روشن‌تر، واردکنندگان ابتدا باید نیاز خود را از بازار داخلی و تولیدات دانش‌بنیانی تامین کنند، بعد در صورت نیاز بیشتر، وارد کنند. به‌گفته وی، حضور و نقش فعال دانش‌بنیان‌ها در اقتصاد منوط به رفع نیازهای موجود است، نه آنکه محصولی فناوریانه ابتدا تولید شود، بعد به‌دنبال بازار و نیازهای موجود بگردند.

خوب می‌دانیم
که یکی از
راه‌های
برون‌رفت از
معضلات عدیده
اقتصادی
ارتباط گسترده
با دنیا و توسعه
اقتصاد
مقاومتی
است که
دانش‌بنیان‌ها
در هر دو مورد،
اهرم مهمی
به‌شمار می‌آیند

بزرگ‌ترین
ظرفیتی که
شرکت‌های
دانش‌بنیان
دارند، کم
کردن وابستگی
کشور به ارز و
واردات است